

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

תוכן

- הלכתא למשיחא.....2
- א. הן ולא שלוחיהן ומדרו שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה
2
- ב. מצאן זקן ממרא אבי פני והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ... מלמד שהמקום
גורם 3
- ג. שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם
לאו אינו יוצא.....5
- ד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד.....5
- הלכה למעשה.....6
- ה. ושכחת עומר בשדה ... לרבות את הטמון ... לרבות שכחת קמה.....6
- ו. פרט לשצפו עומדין לתוך שדה חבירו ... לתוך שדהו לא.....7
- ז. עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו ... בעליון דברי הכל לא
הואי שכחה.....8
- הלכתא למשיחא.....8
- ח. שני חללים זה על גבי זה ... ומעליון מודד.....8
- ט. חלל ולא חנוק חלל ולא מפרפר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה
ולא צף על פני המים.....9
- י. נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים ... או לעיר שאין בה ב"ד ... שאם
נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד שמניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בית דין.....10
- יא. נמצא מכוון בין שתי עיירות.....11
- יב. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה.....11
- יג. נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר ... הגוף אצל הראש מאין היו מודדין ...
מחוטמו.....11
- יד. ירושלים לא נתחלקה לשבטים.....11
- הלכה למעשה.....12
- טו. במת מצוה קנה מקומו.....12
- הלכתא למשיחא.....13
- טז. נפטרו זקני ירושלים והלכו להן זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר.....13
- יז. אשר לא משכה בעול ואין המום פוסל בה.....14
- יח. ומורדין אותה לנחל איתן ... ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה.....14
- יט. ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים.....15

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

ב. זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה ואומרים ידינו לא שפכו את הדם ... אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה) 15

דף מה.

הלכתא למשיחא

א. הן ולא שלוחיהן ומדרו שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה

כבר התבאר לעיל דף מד: שנצטוינו¹ כי ימצא חלל בַּאֲדָמָה וגו' (דברים כא פסוק ט). כלומר שנמצא אדם שנהרג על ידי פציעה, וכשנמצא כבר היה מת וכמות שנהרג, כן הוא נמצא. נפל פְּשָׁדָה כלומר שנתגלתה שאיפה להעלים את הנעשה מעיני אחרים². מניחין אותו במקומו ויוצאין חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלם כמו שנאמר בפרשת שופטים וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיךָ וְשִׁפְטֶיךָ וְלֹא שְׁלוּחֵי בֵּית הַדִּין³. ואין מוציאין אלא ברשות בית דין הגדול הסנהדרין⁴. ומִדְּרוּ אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבָתָהּ חָלָל. ויש שכתב⁵ שדוקא היציאה שצריכים לבוא הם ולא שלוחם אבל המדידה יכול להיות ע"י אחרים.

¹ רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ט הלכה א

² רש"ר הירש שם.

³ וצ"ע אמאי לא הוזכר ברמב"ם דין זה עיין תורה תמימה שם אות טו שנשאר בצ"ע.

⁴ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ה הלכה א ולח"מ שם תמה מניין לרמב"ם דין זה. ועיין ציוני מהר"נ שדברי רבינו נובעים מהתוספתא רפ"ג דסנהדרין דאיתא שם אין שורפין את הפרה ואין עורפין את העגלה ואין עושין זקן ממרא ע"פ ב"ד כו' אלא בב"ד של שבעים ואחד ע"כ ועי' בסנהדרין די"ד ע"ב ותמצא דע"כ כוונת התוספתא דבעי שיהיו ברשות ב"ד של שבעים ואחד ואתיא אפי' כר"י ומה נובעים דברי רבינו. ועיין מנחת חינוך תקל אות א נראה אף דמבואר במשנה בסוטה דף מ"ד ע"ב דהיו יוצאין מירושלים וכ"כ הר"מ מ"מ לאו דוקא ע' בגמ' דילפינן דצריך להיות מב"ד הגדול אבל אין קפידא באיזה מקום יושבים ועשר גליות גלתה סנהדרין מיבנה למבריה מ"מ נוהג ד"ז. ול"ד לד"נ דאין דנין רק אם יושבים בלשכת הגזית וארבעים שנה קודם חורבן בסלו ד"נ מפני שגלו הסנהדרין לחניות היינו להר הבית עיין בר"ה דף ל"א שם גזה"כ אבל כאן ילפינן דצריכים דיינים מב"ד הגדול אבל ע"ז דהיו צריכים לישב במקומם לא נמצא לימוד ע"כ בכ"ע נוהג ע"ע אף על פי שאין יושבין במקומם כנ"פ.

⁵ מנ"ח שם

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

אם אין ידוע לנו איזו היא העיר הקרובה, מודדים את כל הערים סביב לידע איזו היא הקרובה.⁶

אולם אם רק עיר אחת קרובה אף על פי שהכל רואים שאותה עיר היא קרובה לחלל יותר מכל ערי הסביבה⁷, מצוה לעסוק במדידה⁸ מההרוג לאותה העיר⁹. שכן המדידה נעשית על ידי חברי בית הדין הגדול עצמם, והיא מבטאת את סמכות בית הדין הגדול הממונה על כולם, כמו כן היא מבטאת את האחריות השווה של כל בתי הדין הנתונים למרותו, כולם אחראים למאורע כגון זה, אלא שרק אחד מהם נדרש לפעול במקרה הנידון, לפי שהוא הקרוב ביותר.

מצוה זו נוהגת בזמן שיד שלטונות החוק היא תקיפה ומקרי רצח והריגה הם נדירים, ולפיכך חלל הנמצא באדמה הוא בגדר "מציאה" המעוררת תשומת לב. כנגד זה בזמן שניטל כח החוק, עד שמקרי רצח הם מעשים שבכל יום, כגון בתקופה הסמוכה לחורבן בית שני, גם מצוה זו איננה נוהגת כמו שיבואר להלן דף מז. בעז"ת משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה¹⁰.

ב. מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ... מלמד שהמקום גורם

בית דין¹¹ הגדול שבירושלים¹² הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל ועליהן הבטיחה תורה שנאמר (דברים

⁶ רש"י ז"ל בפירוש החומש כתב וז"ל אל הערים אשר סביבות החלל לכל צד לידע איזו קרובה. וכתב הרא"ם ז"ל לא שהוא חובה למדוד מן החלל עד כל עיר ועיר אשר סביבותיו אלא כדי למצוא העיר היותר קרובה אליו לפיכך אם היה החלל מוטל סמוך לעיר שאין ספק שהיא היותר קרובה א"צ שם מדידה ע"כ. ודבריו תמוהים הם. ונ"ל דס"ל להרא"ם דעיקר חיובא דמדידה לא הוי אלא מהעיר הקרובה אלא משום דמספקא לן צריך למדוד את כולם. ומאי דאמרינן בגמרא דאפילו נמצא בעליל היו מודדין הוי דוקא לעיר הקרובה אבל לשאר הערים אין חיוב למדוד משום דא"צ למדוד אל כל הערים אלא משום ספקא שאינו יודע איזו קרובה אבל בברי לן שאין קרובה מזו א"צ למדוד אלא מן הקרובה. משנה למלך רוצח שם.

⁷ רש"ר הירש שם.

⁸ ויל"ע אם כל הב"ד צריכים למדוד, ואם רק אחד מהם ימדוד זה נקרא שמדדו ע"י שליח. אילת השחר על התורה שם.

⁹ אין מקדרינן במדידה זו אלא מודדים הרים וגאיות כקרקע חלקה מפני שהוא של תורה כן מבואר בש"ס דעירובין ובר"מ כאן. מנחת חינוך שם.

¹⁰ ועיין משך חכמה שהביא שם בספרי: "נותן לך" – לרבות עבר הירדן. תימא דבפסקא רצ"ז [לפי גירסת הגר"א] "אשר ה' אלקיך נותן לך", ר' שמעון אומר: פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם. והנה בירושלמי דביכורים (א, ה) מיייתי לה, וקאמר דחצי שבט המנשי לא נטלו מעצמם. אבל תמוה לומר דלא מיייתי עגלה ערופה רק בחלק חצי שבט מנשה, והרמב"ם לא פסק כן. ונראה בסייעתא דשמיא דדריש (ספרי, סוטה מה, ב) "כי ימצא" – פרט למצוי. ומזה הוינא ממעט עבר הירדן דתמן שכיחי רוצחים, וכדאמר הספרי בפרשת מסעי: לפי שרוב שופכי דמים בארץ גלעד. ובגדרים כב, א: אכתי לא עברינן ירדנא. ואם כן הוי מיעוט חדא. ו"אשר ינחילך ה' אלקיך" – למעט עבר הירדן. ואם כן הוי מיעוט אחר מיעוט, ומרבינן עבר הירדן. "וכי ימצא" – פרט למצוי, היינו עיר שרובה עכו"ם, והמיעוט הראשון אינו נעקר לגמרי, וכמו שכתב הגר"א בפרשת חוקת, ובשנות אליהו מסכת שביעית.

¹¹ רמב"ם ממרים פ"א ה"א

¹² משמע שאינו אלא לבי"ד הגדול שבירושלים ולקמן מבואר שנחלקו הראשונים בדבר זה

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

יז פסוק יא) על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן.

כל מי שאינו עושה כהוראתו עובר בלא תעשה שנאמר (שם) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וכל חכם שחולק על הוראתם, מיתתו בחנק שנאמר (שם פסוק יב) והאיש אשר יעשה כדון לבלי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את ה' אלהיך או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת ה'רע מישראל. וזהו זקן ממרא.

אין זקן ממרא¹³ חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין, ויחלוק על בית דין בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, או בתפילין ויורה לעשות כהוראתו, או יעשה הוא על פי הוראתו ויחלוק עליהן והן יושבין בלשכת הגזית, אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה לעשות פטור, שנאמר (שם פסוק ח) כי יפלא מןך דבר למשפט כי יפלא מןך דבר למשפט מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מופלא¹⁴.

מצאנ¹⁵ לבית דין הגדול חוץ למקומן, כלומר חוץ להר הבית אפילו הן בירושלים¹⁶, ויש סוברים חוץ ללשכת הגזית אפילו הם בהר הבית¹⁷, והמרה עליהן פטור, שנאמר (שם) וקמתי ועליתי אל המקום מלמד שהמקום גורם לו מיתה, וכל אלו וכיוצא בהן שהן פטורין מן המיתה, יש לבית דין הגדול לנדותם ולהפרישן ולהכותן ולמנען מללמד כפי מה שיראה להן שהדבר צריך לכך.

וכן אם בי"ד הגדול קבעו מקומם במקום אחר כגון בשעה שהיה בי"ד הגדול ביבנה, אין חייבים מיתה על המראתם, שנאמר (שם פסוק י) על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא, על הוראת בי"ד הגדול שבירושלים חייב מיתה, ואין חייבים מיתה על הוראת בי"ד שביבנה¹⁸.

¹³ רמב"ם שם הלכה ה

¹⁴ ובתלמיד שלא הגיע להוראה הכל פלא (כס"מ שם)

¹⁵ רמב"ם שם הלכה ז

¹⁶ תוס' סנהדרין יד ב ד"ה מלמד, ומשמע שבהר הבית נקרא מקומם, וכ"כ בפ"י הרא"ש כלים פ"א מ"ח שמחנה לוי' הוא מקום לענין המראת זקן, וכ"כ בספרי דבי רב לספרי שם לדייק מלשון רש"י סנהדרין שם ד"ה מצאנ שעיקר הגורם הוא הר הבית, וכן צ"ל להסוברים שבית פאני הוא בירושלים, עיין פסחים סג: מנחות דף עח: ובגמ' אמרו מצאנ אבית פאני כו'.

¹⁷ תוס' ע"ז ח ב ד"ה מלמד וכ"מ להסוברים שבית פאני הוא בהר הבית, וכ"מ מהכ"מ פ"ג ה"ה ד"ה ויחלוק וכ"כ בד' רש"י ותוס' סנהדרין שם ובספרי דבי רב השיג ע"ז. ועי' ר"ש כלים שם משמע שאף כל ירושלים נקרא מקומם לזקן ממרא, ותמה ע"ז במי נפתוח מים טהורים שם.

¹⁸ ספרי ואותה שאמרו ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט וגו', לרבות בי"ד שביבנה, לא על חיוב מיתה הדברים אמורים, אלא על המצוה לעשות כדבריהם כמש"כ בפ"י רבנו הלל שם, וכ"כ במלבי"ם שם. ועי' עמק ספרי להנצי"ב שפי' לרבות שבי"ד שביבנה אף הם צריכים לשאול לבי"ד שבירושלים, וצ"ע שבזמן יבנה לא היה בי"ד הגדול בירושלים.

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

י"א¹⁹ שאם קבעו מקומם באיזה מקום שבתחום ירושלים יש מהראשונים שכתבו שהרי זה כמקום הדין בלשכת הגזית.

ג. שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרין קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא

אין בית דין²⁰ של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין כולן כאחד במקומן שבמקדש, אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ מתקבצין כולן, ובשאר העתות כל מי שהיה לו עסק יצא לעשות חפצו וחוזר והוא שלא יפחתו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן ישיבתן, הוצרך אחד מהן לצאת הרי זה מסתכל בחביריו הנשארים, אם ישארו שם עשרים ושלשה יצא ואם לאו לא יצא עד שיבא אחר.

ד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד

אין מוסיפין²¹ על העיר או על העזרות²², אלא על פי המלך, וע"פ נביא, ובאורים ותומים, ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים, שנאמר (שמות

¹⁹ שכל שנקבע מקומם באיזה מקום שבתחום ירושלים הרי הוא מקום הדין כלשכת הגזית עצמה. בית הבחירה למאירי סנהדרין דף מב עמוד ב

²⁰ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ג הלכה ב

²¹ רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה יא

²² ומדלא קתני על האולם ועל ההיכל ג"כ ש"מ דעליהם אין להוסיף. וי"ל הטעם משום דכתיב: הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל. ואף על גב דבניין בית שני לא היה שוה לגמרי לבניין שלמה שהרי גובה של בניין שלמה היה ק"כ כמבואר בריש דברי הימים (ב) ובית שני היה ק', וגם באורכו נראה מהפסוקים דלא דמיין דבבית שני ארכו ק' ובניין שלמה נראה ממלכים (ו) דהיה שמונים ע"ש וכמ"ש הרמב"ם בריש בית הבחירה שבנאוהו מעין שלמה ומעין לעתיד, מ"מ אין מוסיפין בהם דבעיקר האורך של ההיכל והקדשי קדשים היו שוין אורך ההיכל ארבעים ואורך הקדש קדשים עשרים בין בבניין שלמה ובין בבית שני, אמנם בירושלמי פ"ק דסנהדרין (ה"ג) איתא דאפילו על ההיכל מוסיפין, שאומר שם בקשו להוסיף על ההיכל במה מוסיפין ומסיק במנחת מאפה ע"ש, ודלא כמ"ש בסעי' א. וצ"ל דהא דתנן עיר ועזרות אורחא דמילתא קתני דבהם רואין לפעמים צורך להוסיף לפי רוב העם, אבל בהיכל שאין שם הילוך רק לכהן בקמרת ומנרה ולחם הפנים אין צורך להוסיף אבל אם רצו מוסיפין. ערוך השולחן העתיד הלכות בית המקדש סימן יג סעיף א ג.

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

כה פסוק ט) כָּבֵל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתָךְ וגו' וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְדוֹרוֹת²³, ומשה רבינו מלך היה²⁴.

הלכה למעשה

ה. ושכחת עומר בשדה ... לרבות את הטמון ... לרבות שכחת קמה

נאמר בפרשת כי תצא (דברים כד פסוק יט) כִּי תֵקֶצֶר קִצִּירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶךָ לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתּוֹם וְלֹא לַמָּנָה יִהְיֶה נִצְטוּיֵנו²⁵ כשנשכח עומר בשדה, להניחו שם ולא נשוב לקחתו, כשיודע אלינו הדבר. ואם עבר ולקחו עובר בלא תעשה, ושני מיני שכחה יש שכחת קמה כלומר ששכח מקצת הקמה ולא קצרה²⁶ ושכחת עומרים קצורים²⁷.

העומר או הקמה²⁸ ששכחוהו²⁹ פועלים אפילו גוים³⁰, ולא שכחו בעל השדה, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברין ורואין אותן בעת ששכחוהו, אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם, ואפילו עומר הטמון באדמה, או בצרור, או בדבר אחר, כגון שהרוח כיסתו וכדומה³¹, ומחמת כך לא ראהו ונשכח³², מ"מ הרי זה שכחה ודוקא באופן

²³ וכיצד מוסיפין על העיר עושין בית דין שתי תודות ולוקחין לחם חמין שבהם והולכים בית דין אחר שתי התודות ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר ארוממך י"י כי דליתני וגו', עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם, ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התודות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו. רמב"ם שם הלכה יב ועיין באחרונים שם שהיו אומרים גם שיר של פנעים ועיי"ש עוד ואכמ"ל

²⁴ וכן הוא לשון הרמב"ן שמות פרק ל פסוק יג "קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול היה, וקרא למטבע ההוא "שקל" בעבור שכל המטבע במשקל שלם, אין בו פחות ולא כסף סיגים".

²⁵ ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תקצב

²⁶ רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק א הלכה ו

²⁷ נוהגת בכל דבר שנוהג פאה ובכל מה שאין נוהג פאה אין נוהג שכחה ולהסוברים [בפ"ב סק"ז] גבי פאה דמה"ת אין חייב אלא דגן תירוש ויצהר והשאר מדרבנן ה"ה בשכחה.

²⁸ והרמב"ם שנקט עומר משום דבשכחת קמה לא משכחת לה שכח בעה"ב ולא פועלים שא"כ למה לא קצרוהו ומיהו יתכן שהשאירוהו בכונה בשביל איזה סיבה ולא שכחוהו ורק בעה"ב שכחו.

²⁹ רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ה הלכה א

³⁰ מנ"ח תקצב

³¹ מאירי בסוגייתנו

³² אין נ"מ אם עומר אחד הי' טמון ושכחו או שכל העומרים היו טמונים והוציאם מהאדמה ושכח א' מהן דלעולם הוי שכחה

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסַּכְת סוּטָה

שגם אם לא היה טמון, היה שוכחו. אך אם מחמת שהטמינו שכחו כגון שעמדו עניים בפניו או שחיפיהו בקש אינו שכחה ואפילו לא היה בכונה³³.

ו. פֶּרֶט לְשַׁצְפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ ... לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ לֹא

עפו עמריו³⁴ ברוח חזקה לתוך שדה חבירו או שמחמת כל סיבה אחרת הגיעו העומרים לשדה חברו אפי' מונחין שם על הקרקע ושכחו אינו שכחה שנאמר (שם) קְצִירְךָ בְּשִׂדְךָ וְאִפִּי עָפוּ כְּמֵה עוֹמְרִים לְשֵׁם, וְהִלֵּךְ לִלְקֹטֵן וְשָׂכַח אֶחָד מֵהֶן אִינוֹ שִׂכְחָה³⁵.

אולם אם אח"כ העיפן הרוח שוב לתוך שדהו ועדיין לא נזכר עליהן. הוי שכחה³⁶.

וכן אם עפו לשדה חבירו, אחר שכבר נשכחו כבר חל עליו דין שכחה והוא לעניים, ושכח שם עומר אינו שכחה³⁷.

אם פזר העמרים אע"פ שהרוח פזרן ועי"ז נשכחו מ"מ הוי שכחה, ואפי' אם הרוח פזרתן ונתנתן ע"ג חפץ כגון ע"ג עמוד או אבן³⁸ או ששכחו בעודן באויר³⁹ מ"מ הוי שכחה בתוך שדהו ושכח הרי זו שכחה.

³³ רמב"ם שם הלכה ג

³⁴ רמב"ם שם הלכה ה

³⁵ פרי"ח וכו' בהדיא במאירי סוטה אך מש"כ הפר"ח דלרש"י שכ' המעם משום דכסבור אינו שלו לפ"ז כאן יהי' שכחה לכאן' גם כאן שייך מעם רש"י שזה העומר ששכח סבר עליו שאינו שלו ורש"י לא בא אלא ליתן מעם על הגזע"כ אבל בודאי דלא פלוג רחמנא ואפי' לא שכח משום זה ג"כ אינו שכחה וגם בפה"ש השיג על הפר"ח.

³⁶ דרך אמונה שם מ

³⁷ דרך אמונה שם לט

³⁸ דבנמ' הוא בעיא דלא אפשריטא אם אויר שדה כשדה או לאו ורבנו שסתם בזה משמע דלעולם הוי שכחה סמך על הירו' דקאמר בעומר שנתנו ע"ג חברו אין העליון שכחה מפני שזכה בו משמע הא לא"ה הוי שכחה וכן משמע בגמ' דידן דבבעיא דב' חללים לא פשיט רק לטמון ולא לצף והמעם כדפירש"י משום דכבר אוקימנא מפני שהוא כצף אלמא דלולי שהחזיק בו הוי שכחה (ואולי זו כונת רדב"ז שכ' דהוא בעיא דאפשריטא אך י"ל משום דאיכא לדחויי מפני שהוא כצף לא בעי למפשט מינה וגם מהירו' אין הראי' מוכרחת כמ"ש פרי"ח) ואפי' אם הוא בעיא דלא אפשריטא הא קי"ל ספק מתנ"ע לחומרא כמ"ש הפר"ח ומרכה"מ אך נ"מ אם יהי' עוד ספק דאפשר דבס"ס לא אמרי' לחומרא וצ"ע ומש"כ בפה"ש דרבנו ס"ל דהוי צף ואינו שכחה ורק מין במינו אינו צף לא הבנתי דהא רבנו לא הביא כלל דצף אינו שכחה וגם עיקר פירושו בסוגיא דסוטה דחוק לענ"ד. דרך אמונה – ציון ההלכה שם ס"ק פג

³⁹ דהא פסקינן אויר שדה כשדה דמי כנ"ל וכ"כ עה"ש ויל"פ לדעת רבנו דזה היתה בעיית הגמ' (וכג"ז הערוך עפו עומרים לתוך שדהו מהו) ומביא רא"י מע"ג חברו דהוא נמי באויר השדה ורבנו כלל זה במש"כ כאן ושכח דהיינו ששכח בעוד הרוח מפזרתן ועי' בפה"ש שהתחיל ג"כ לפרש כן אלא שאח"כ השיאו לדרך אחר.

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

ז. עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו
ושכחו ... בעליון דברי הכל לא הואי שכחה

נטל עומר להוליכו לעיר⁴⁰ אינו שכחה אפי' שכחו אח"כ. ואם התחרט והניחו על גבי חבירו ושכח את שניהן, אם זכר העליון קודם שיפגע בתחתון כלומר שבהגיע לאסוף העמרים והגיע לתחתון אז זוכר את העליון אפי' שכח את התחתון, אין התחתון שכחה שהרי זה שכחה מחמת דבר אחר כי משום שהוא מכוסה שכחו⁴¹, ואם לאו ששכח גם את העליון, התחתון שכחה. שמוכח שלא מחמת שהעליון כיסהו שכח התחתון, שהרי גם את העליון שכח, ולכן לא נקרא שכחה מחמת דבר אחר, והתחתון הוי שכחה⁴².

הלכתא למשיחא

ח. שני חללים זה על גבי זה ... ומעליון מודד

⁴⁰ רמב"ם שם הלכה ד

⁴¹ מרכה"מ שם ועיין ביאור ההלכה שם.

⁴² אבל העליון בכל גוונא לא הוי שכחה כיון שזכה בו כנ"ל ודעת הראב"ד דהתחתון בכל גוונא שכחה אפי' זוכר את העליון והאחרונים הסכימו כדעת רבנו.

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

נמצאו מתים⁴³ רבים זה בצד זה מודדין מחוטמו של כל אחד ואחד מהן⁴⁴. ואם היתה עיר אחת קרובה לכולם מביאה עגלה אחת על כולן, נמצאו זה על גבי זה מודדין מן העליון⁴⁵ כמות שהן מונחין⁴⁶.

ודוקא בנמצאו כאחד שנתחייבו פעם אחת אז אין מביאין רק עגלה אחת, אבל אם מצאו אחד, ולאחר מדרה קודם שהביאו עוד נמצא חלל אחר, כיון שנתחייבו קודם מביאין על כל אחד ואחד⁴⁷.

דף מה:

ט. חֲלָל וְלֹא חֲנוּק חֲלָל וְלֹא מַפְרָפֵר בְּאֲדָמָה וְלֹא טָמוּן בַּגִּל נוֹפֵל וְלֹא תִלּוּי בְּאֵילָן בְּשָׂדֶה וְלֹא צֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם

⁴³ רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ט הלכה י
⁴⁴ לא נמצא דין זה מבואר בגמרא, אך יש ללמדו מבעיית ההוא מרבנן וכו', דעד כאן לא נסתפק אלא בזה על גב זה, אבל זה בצד זה פשיטא דמודדין מכל אחד ואחד, מעשה רקח שם.
⁴⁵ ויש לתמוה דהא מצי למימר כיון דלא איפשיטא מנין לו לפשוט כן ולכל זה נתכוון הראב"ד שכתב זה הפסק אינו מתברר מן הגמרא. ואפשר לומר שטעם רבינו משום דמלישנא דסבריה משמע דלא קאי האי סברא ומלישנא דאי כר"י ס"ל דכ"ע מין במינו הוי טמון ומדלא קאמר ליה בלשון דילמא משמע דקושטא דמילתא הכי הוא ובבעיא דצף נראה לדחוק ולומר דפשיטא לרבינו דלא מקרי צף משום דמתני' קתני צף על פני המים ומשמע דלא מקרי צף אלא על פני המים דוק ואף על גב דההוא מרבנן מיבעיא ליה בצף לא חש אביי למפשטה משום דמילתא דפשיטא היא ממתני' כדאמרן ואף על גב דבירושלמי פשט דאין מודדין מן התחתון משום שהוא טמון ולא מן העליון מפני שהוא צף פסק רבינו כדמשמע ליה מגמרא דידן וצ"ע. כסף משנה שם.
ועיין מעשה רקח ובמרכבת המשנה כתב פשוט לדעתי דרבנו מפרש תניתיה דלא כפי' רש"י אלא דבעיא דצף בודאי נפשטה מדקאמר עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר העליון אינו שכחה משמע הא לא החזיק בו לילך לעיר אלא שכח שני עומרים זה ע"ג זה הוה העליון שכחה אף על גב דהוה צף משום דמין במינו לא הוה צף ומ"מ בעיא דר' ירמיה לא נפשטה בצף על שאינו מינו בשכחה ושפיר פסק רבנו דמעליון מודה. אבל בעיא דמין במין אי הוה טמון כיון דלא נפשטה פטורים מלהביא עגלה ערופה מספק. א"נ דסובר רבנו דהבעיא נפשטה דכיון דר' שמעון בודאי ס"ל דהוה כטמון ות"ק בודאי כרבנן דר' יהודה אליבא דהלכתא א"כ מנא לן להוסיף פלוגתא דת"ק יפלוג אדר"ש גם לענין טמון. ומדקאמר סבריה וכו' מסיק לא אי כר' יהודה ס"ל וכו' ולא קאמר דלמא, מכלל דנפשטה הבעיא.

⁴⁶ באור שמח כתב הנה הא דהתחתון הוי טמון פשיט מהא דפשיט בירושלמי (סוטה פ"ט ה"ב) דהוי טמון, וכן בגמרא דילן (סוטה מ"ה ע"ב) קאמר אי כר' יהודה ס"ל דכו"ע מין במינו הוי טמון לכן אינו מודד מן התחתון, רק הא דפסק דמודדין מן העליון צ"ע, דזה נגד הירושלמי, אף על גב דמה דפשיט מהא דתניא גבי שכחה והעליון מפני שהוא צף אינו ראיה כלל, כמו דדחי גמרא דילן בסוטה (מ"ה ע"א), שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה, ולעולם צף חייב גבי שכחה, יעו"ש דמגיה מפני שהוא כצף, אולם בכ"ז לא איפשוט, ואמאי פסק דעורפין. ועיי"ש מה שתי

⁴⁷ זה מבואר להדיא בסוטה דף ח' ובר"מ כאן פ"י דכתב אין עורפין שני עגלות כאחד שאין עושין מצות חבילות כו' ומיירי בעיר אחד ובאותן זקנים עיין בסוטה א"כ מבואר דעורפין שני עגלות ולא נפטרו בעגלה א' אך איזה דבר הוי הפסק להתחייב עוד, מסתברא דהמדרה הוי הפסק דקודם שנמדדו לא נתחייבה עוד אפי' נמצא בעליל לעיר מ"מ כיון דמצוה למדוד לא נתחייבה וא"כ אם נמצא עוד מביאה על השני בפ"ע כ"נ מנחת חינוך שם.

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְבֵּת סוּטָה

נאמר⁴⁸ כִּי יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶדְמָה וְגו' (דברים כא פסוק ט). כלומר שנמצא אדם שנהרג על ידי פציעה⁴⁹, ולא חנוק וכשנמצא כבר היה מת ולא מפרפר, שאין זה נקרא חלל, וכמות שנהרג כן הוא נמצא בְּאֶדְמָה, ולא טמון בגל, גִּפְל, לא תלוי באילן, בְּשִׁדָּה, לא צף על פני המים, לא נודע מִי הִכָּהוּ, הא אם נודע לא היו עורפין.

ראוהו מפרכס כאן אך לא ראהו מת⁵⁰, ובא מצאו מת במקום אחר, מודדין ממקום שנמצא⁵¹

י. נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים ... או לעיר שאין בה ב"ד ... שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד שמניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בית דין

אין מודדין⁵² אלא לעיר שיש בה בית דין של עשרים ושלושה, נמצא קרוב לירושלם⁵³, או לעיר שאין בה בית דין מניחין אותה⁵⁴, ומודדין אל שאר העיירות הסמוכות לו, נמצא סמוך לספר או לעיר שיש בה גוים⁵⁵ אין מודדין כל עיקר, שהרי זה בחזקת שהרגוהו גוים⁵⁶.

⁴⁸ רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ט הלכה יא

⁴⁹ הפצע הפעור מראה את הרצח ואין צורך להוכיח שהאיש נהרג, ואם ההרג נמצא בעודנו חי, הרי הרוצח נחפו להימלט פן יתגלה, ובכך כבר גילה שאימת הרבים מוטלת עליו. רש"י הירש שם

⁵⁰ ועכצ"ל אם מצאו מפרכס ובפניו מת אף שפירכס למקום אחר ושם מת אינו מביא. אך אם מצאו מפרכס והלך משם והניחו מפרכס ואח"כ מצאו מת מביאין כיון דהיה בשעת מציאה מת אף דמציאה ראשונה הי' מפרכס דמ"ד דראוהו חי מקודם ומצאו מת מביאין ע"ע. אך דהיה הסברא כיון דידוע דע"י מכה הראשונה שפירכס מת יהיה נמדד ממקום הראשון ששם נהרג קמ"ל הירושלמי דמודדין ממקום שנמצא מת דעיקר מצוה הוא במקום מיתה כי על הפירכוס אין מביאין דכך גז"כ אבל במציאה שמצאו מפרכס ובפניו מת פשוט שאינו מביא וז"ב ופשוט ואין הירושלמי בידי ומ"מ זה נראה ברור. מנחת חינוך שם

⁵¹ משנה למלך שם מהירושלמי

⁵² רמב"ם שם הלכה ה

⁵³ שאינה מביאה עגלה ערופה כדלהלן.

⁵⁴ והנה מה שמניחין ירושלים ומודדין לעיר אחרת צריך להיות העיר גדולה כירושלים דאל"ה ת"ל דאינה מביאה באם יש רחוקה ונפישו אין הקרובה מביאה מכש"כ דכאן דהיא קרוב ונפישו ע"כ צריך לומר בעיר גדולה כירושלים והרבותא אף על פי דירושלים קרובה מכל מקום לא חשבינן אלא מודדין לאחרת והיא הוי קרובה וז"פ. ועיין בתוס' ב"ב בסוגיא דהניחו בתימא ד"ז שמניחין עיר שאין בה בית דין ומודדין לעיר שיש בה בית דין כיון שמוכת מהסוגיא דשם דמעם דעיר הקרובה מביאה דמוכת שההורג בא משם א"כ כיון דהעיר שאין בה ב"ד היא קרובה ומוכת שההורג בא משם למה העיר האחרת הרחוקה שיש בה ב"ד מביאין והניחו בתימא ע"ש. ועיין במ"ל כאן מה שמביא בשם התוס' דמכות ומסיק דלדעת הר"מ אפי' אם אין בכל עיירות ב"ד אין מודדין ואין מביאין כלל ע"ש. וע' עוד במ"ל שמביא בשם הירושלמי אם מודדין לעיר מקלט ואין הירושלמי בידי לעיין מנ"ה שם.

⁵⁵ אפילו רוב דרובו ככולוין מעשה רקח שם

⁵⁶ אמרינן בירושלמי נמצא סמוך לספר אני אומר סרקיים הרגוהו לעיר שיש בה גוים אני אומר גוים הרגוהו ופי' סרקיים היינו ישמעאלים כמ"ש שם הפני משה. ועיין מעשה רקח והנה להטעם שנתן רבינו שהרי זה בחזקת שהרגוהו כותים כתב הרב כסף משנה דאמרינן בגמרא כי ימצא פרט למצוי, ומפרש רבינו שהוא מצוי

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

יא. נמצא מכוון בין שתי עיירות

נמצא הנהרג⁵⁷ מכוון בין שתי עיירות, ואנשי זו כאנשי זו בשוה, יביאו עגלה אחת בשותפות⁵⁸, ויתנו ויאמרו אם זו היא הקרובה הרי היא שלהן ואלו נתנו להם חלקם מתנה, ואם אלו הם הקרובים הרי היא שלהן ואלו נתנו להן חלקם מתנה, לפי שאי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם.

יב. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה

אין מודדין לירושלם⁵⁹ שאין ירושלם⁶⁰ מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים ונאמר (שם פסוק א) בְּאֶרְצָהּ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ.

יג. נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר ... הגוף

אצל הראש מאין היו מודדין ... מחוטמו

מהיכן מודדין מחוטמו⁶¹, נמצא גופו במקום אחד וראשו במקום אחר, מוליכין הגוף אצל הראש וקוברים אותו במקומו, וכן כל מת מצוה מוליכין גופו אצל ראשו ונקבר במקומו.

יד. ירושלים לא נתחלקה לשבטים

שיהרגוהו, וכן משמע בירושלמי ע"כ, אמנם בפירוש המשנה כתב כאילו המציא עצמו למיתה כנ"ל, והרב באר שבע ז"ל הגיה בדברי הגמרא דצריך לומר פרט למציא עצמו,

⁵⁷ רמב"ם שם הלכה ד ח

⁵⁸ כדעת חכמים בבכורות יח.

⁵⁹ רמב"ם שם הלכה ד

⁶⁰ אי ערי מקלט מביאות עגלה ערופה בעיית דלא איפשיטא בירושלמי והרב לא הזכירה ולא מיעט מדין עגלה ערופה אלא ירושלים משום דעל הספק עורפין. חדושי מים חיים

⁶¹ רמב"ם שם ט ופסק כר"ע ויש לתמוה דהא קי"ל משנת ראב"י קב ונקי וצ"ל שסובר שלא נאמר כלל זה לדחות מאי דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו. כסף משנה. ועי' סדר הדורות תנאים ואמוראים אות א' ר' אליעזר בן יעקב, שתמה על שניהם, דנעלם מהם שראב"י היה תלמידו של ר"ע, ולפ"ז שפיר פוסק כר"ע. המאיר לארץ. דברים תמוהים הם כי ראיתי בר"מ בהקדמה לפי' המשנה חשב שם התנאים וכתב דראב"י היה קודם ר"ע היינו דהי' בומן החורבן ור"ע היה אחר החורבן ע"ש וכן ראיתי בס' באר שבע כאן בפשיטות דהשיג על הכ"מ שכתב דהלכה כר"ע מחבירו דלא היה חבירו דראב"י היה קודם ר"ע. שוב ראיתי בסדר הדורות בסדר התנאים אות אלף שמביא דברי הב"ש הנ"ל והשיג עליו ומביא כמה ראיות דראב"י היה תלמיד ר"ע ע"ש וצ"ע שלא הביא דברי הר"מ דמבואר בדבריו דראב"י היה קודם ע"ש. מנחת חינוך פרשת שופטים מצוה תקל אות א

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

כבר התבאר במסכת יומא דף יב. שירושלים⁶² וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים שנאמר בבית ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים⁶³, ובתי העכו"ם שבא"י אין מטמאין בנגעים.

אין משכירים בתים בירושלים⁶⁴ בזמן שהיא ביישובה⁶⁵ בשלושת הרגלים⁶⁶, כיון שלא נתחלקה לשבטים והרי היא של כולם, והמוכר שם בית אין בידו למכור רק את העצים והאבנים של הבית דהקרקע אינו שלו, ואינו יכול ליקח שכר הדירה, ל שימוש בעצים ואבנים, שאין נוטלין שכר מעולי רגלים, שהקרקע שייך לכל ישראל והעליה לרגל היא צורך של כל ישראל, ולא ניתנה הרשות לבנות רק ע"מ שלא לקבל שכר דירה מעולי רגלים⁶⁷.

הלכה למעשה

טו. במת מצוה קנה מקומו

⁶² רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק יד הלכה יא וכן בהלכות בית הבחירה פרק ז הלכה יד "ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה ... ואין הבית נחלט בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנדחת ... לפי שלא נתחלקה לשבטים".

⁶³ ועיין מעשי למלך הלכות בית הבחירה שם "ולא קרינן בי' בית ארץ אחוזתכם דהא אין יכול להשכיר בית בירושלים עיין תוס' בסוגיין, ולכאורה קשה נהי דאין יכול להשכיר בתים משום דיש רשות לדור שם בלי שכירות א"כ אין לבעלים קנין פירות אבל פשיטא דקניין הגוף יש להו ויכולין למכור הבית לאחר א"כ למה נתמעט דלא מטמא בנגעים דשפיר קרינן בית ארץ אחוזתכם כיון דיש לו קנין הגוף". ועיי"ש מה שתירץ אך צ"ע כיון שלא נתחלקה אין לו קנין הגוף בקרקע אלא רק קנין בעצים ואבנים וגם בזה אינו יכול ליטול שכירות בדלהלן.

⁶⁴ ולכאורה קשה היכי קפסיק ותני דאין משכירין. ומי לא משכחת לה בתר דהוסיפו על העיר. דהא מוסיפין על העיר ויש לאותה תוספת כל קדושת ירושלים כדתנן (רפ"ק דסנהדרין ופ"ב דשבועות) ונמצא שאותה תוספת נתחלקה לשבטים והיא מכלל העיר לכל דבר. וראוי לומר דהבתים שנבנו באותה תוספת לכ"ע נשכרין אף על פי שעבשו בכלל העיר הן. ועכצ"ל דלמ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים לאו דוקא העיר ירושלים ממש בלבד. אלא אף המגרשים והשדות שסביב לה בכלל זה. וא"כ גם התוספת שמוסיפין אח"כ על העיר ירושלים לא נתחלקה לשבטים להך תנא. ולהכי שפיר קפסיק ותני אין משכירין בירושלים. דמשמע שלעולם נהוג בה דין זה אפילו לבתר שהוסיפו עליה. ... מיהו יש מקום לפקפק בזה. דהרי אין שיעור קצוב לתוספת על העיר. וא"כ אכתי הקושיא במקומה עומדת. דקפסיק ותני אין משכירין. הא משכחת לה עדיין בשוהוסיפו על ירושלים מחלקו של אחד השבטים. אלא שאפשר לומר דכיון דקתני אין משכירין בתים בירושלים. א"כ משמע ודאי דעכ"פ דומיא דירושלים בעינן. דהיינו מארץ שלא נתחלקה לשבטים. אבל כשהוסיפו על העיר מארצות שנחלקו לשבטים אין ה"נ דמשכירין בתים הבנויים באותה תוספת. ואין זה בכלל דינא דהך ברייתא. ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) מנין שישים וחמש הפרשיות פרשה ח ⁶⁵ מהר"י קורקוס בית הבחירה שם. ועיין בשו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרלג שכתב מדוע היום משכירים "ועתה כל הבתים של עכו"ם היו ומכח העכו"ם אתו".

⁶⁶ הערות הגר"ש אלישיב בסוגיין, אולם עיין בכתב עת: תורה שבעל פה לח, תשנ"ז במאמר עשרה דברים נאמרו בירושלים ממז"ר הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א שכתב שיש קצת רמז בתנ"ך שלעולם אין משכירין שכן שלמה המלך אומר לשמע"י " (מלכים א פרק ב פסוק לו) "בְּנֵה לָךְ בֵּית בִּירוּשָׁלַם וְיִשְׁבְּתָ שָׁם וְלֹא תֵצֵא מִשָּׁם אָנֹכָה וְאַנְהָ" ואינו מציע לו לשכור או לקנות.

⁶⁷ קובץ שעורים בבא קמא אות צד – צה

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

כבר התבאר במסכת עירובין דף יז. שמת מצוה, שמצאו אדם בשדה וקברו שם, אפילו שלא מדעת בעל השדה, אסור לפנותו, שכך תיקן יהושע שמת מצוה קונה מקומו. וכל המוצאו ואינו יכול למצוא מי שיסייעו צריך לקברו במקום שמצאו. אך אם לא נקבר במקום שמת שם ופונה למקום אחר, אינו קונה מקומו, ואם צריך רשאי לפנותו⁶⁸.

ואם מצאו במקום שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו, אם מצאו בין שדה בור שאינה חרושה וזרועה לשדה ניר כלומר שדה חרושה, מפנהו לשדה בור. בין שדה ניר לשדה זרועה, מפנהו לשדה ניר. בין שדה זרועה לשדה אילן, מפנהו לשדה זרע. בין שדה אילן לשדה כרם, מפנהו לשדה אילן. ואם שתיים שוות, מפנהו לקרוב שבהם. ואם שתיים שוות בקירוב, מפנהו לאיזהו מהם שירצה.

אך כל זה, במצאו חוץ לתחום. אבל אם מצאו בתוך התחום, מביאו לבית הקברות. ואינו נקרא מת מצוה, אא"כ מצא ראשו ורובו.

הגם שמת מצוה קנה מקומו, אך מותר לפנותו למקום אבותיו הגם שלא קברוהו על תנאי דלפנותו, אך לפנותו שלא למקום אבותיו, אסור, אלא אם רוצים לפנותו לתוך קברות ישראל⁶⁹. ויש אוסרים לפנותו בכל מצב⁷⁰, ובחור"ל אין נוהגים שקנה מקומו, שיש לחשוש שיפנהו הנכרים.

הלכתא למשיחא

טז. נפטרו זקני ירושלים והלכו להן זקני אותה העיר מביאיין עגלת בקר

אחר שמודדין⁷¹ ונודעה העיר הקרובה, כנזכר, אם אינו רחוק מירושלים או שצריך להעבירו למקום אחר לקבורו כגון שמצאו במקום שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו, או שמצאו בתוך התחום, שמביאו לבית הקברות. קוברין את הנהרג במקומם קבורתו⁷² וחוזרין זקני ירושלים

⁶⁸ שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן קצו

⁶⁹ שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן קלז

⁷⁰ שו"ת חלקת יעקב שם

⁷¹ רמב"ם שם ט הלכה ב – ג

⁷² ע' בתוספתא סוטה פ"ט מ"ב איתא בזה"ל כיצד עושין שלוחי ב"ד יוצאין ונוטלין סימנים וחופרים וקוברים אותו ומצינין את מקומו עד שיבואו לב"ד שבלשכות הגזית וימודו וכן מובא תוספתא זאת בירושלמי סוטה פ"ט ה"א ושם הלשון ומצינין על קברו כדי שיעצו ב"ד מלשכת הגזית וימודו עכ"ל הרי מבואר שקוברין קודם המדידה וע"ש בשירי קרבן על הירושלמי ומה שתנן בסוטה מ"ה ב' שמודדין מטיבירו כו' מחוטמו כו' היינו מקום טיבירו שבקבר וע' חסדי דוד על תוספתא שם. ויש לומר שדין הרמב"ם כשנמצא לא רחוק מירושלים שאפשר למדוד ולקבורו בו ביום בלא לינה שבה מודדין מטיבירו ממש והתוספתא וירושלמי איירי כשרחוק מירושלים ובלתי אפשר בו ביום והלן מתו עובר בלא תעשה כדתנן סנהדרין מ"ו א' וברמב"ם פ' ט"ו מה'

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְבַּת סוּטָה

למקומן, שאין עליהם אלא למדוד, אך אם הוא מרוחק מירושלים או מונח בשדה מקום שקנה מקומו וקוברים אותו שם קוברים אותו במקומו קודם המדידה ומציינים הקבר ומקום חוטמו ומודדים ממקום חוטמו. ובית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר

יז. אשר לא משנה בעול ואין המום פוסל בה

כל העבודות פוסלות⁷³ את העגלה כמו⁷⁴ שפוסלין בפרה אדומה, שני' (שם פסוק ג) אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אִשָּׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעַל. ואין המומין פוסלין בה, ואעפ"כ אם היתה טריפה פסולה⁷⁵, כפרה נאמר בה כקדשים.

יח. ומורדין אותה לנחל איתן... ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה

ובית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר ומורדין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה, וזהו איתן האמור בתורה כמבואר להלן דף מז. ועורפין אותה שם⁷⁶ בקופיץ מאחוריה⁷⁷.

סנהדרין ה' ח' ופ"ד מה' אבל ה' ח'. ואין זה לכבודו שהרי אפשר לציין ולמדוד מטבורו שבקבר לכן קוברים אותו קודם. ועו"ל דהתוספ' מיירי שנמצא בשדה וקנה מקומו ואסור לפנותו כמ"ש בב"ק פ"א ע"ב וברמב"ם ה' נזקי ממון ה' ג' שבוזה נוטלין עפר מתחתיו ומקברין אותו במקומו ממש ומורדין מטיבורו שבקבר ודין הרמב"ם כשנמצא על המצר או בתוך התחום שמוליכו משם כמ"ש בגמ' וברמב"ם שם ולכן בלתי אפשר לקיים מדידה מטיבורו רק קודם קבורתו ומורדין מקודם.

⁷³ רמב"ם שם פרק י הלכה ב ג

⁷⁴ ולכאורה יש לדקדק כיון דבתורה מבואר איסור עבודה למה לי למוד מפרה ונראה דבא לומר דקרא דלא עובד הוא לעכב ולא למצוה דילפינן מפרה דכתיב בה חוקה וכן הוא מבואר בירושלמי דפ' עגלה ערופה. אברהם יגל שם

⁷⁵ ירושלמי שם, אלא שמשמע שם שלפ"ז מחוסרת אבר פסולה ויש לתמוה למה השמיטו רבינו. כס"מ שם, אולם אפשר רבינו למדו מהבבלי כמש"כ באור שמח ובמים חיים, עיין חולין יא. אתיא מעגלה ערופה דאמר רחמנא הערופה כשהיא שלמה תיהוי וליחוש דלמא טרפה היא אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא. ועיין מעשה רקח כיון דפסול הטריפה מטעם שאינה שלימה [מכ"ש] למחוסרת אבר, ודבר זה למדתי מתורתו של המבי"ט בקרית ספר ז"ל עיין עליו. ועיין מרכה"מ שדן להכשיר מחוסרת אבר.

⁷⁶ והרב כנסת הגדולה כתב בשם הרד"א בשם הרב פלמוי ז"ל דמברכין על עריפתה עיין שם, ולא ידעתי מאי איריא מצות עשה זה משאר מצוות עשה. מעשה רקח שם

⁷⁷ הנה רבינו לא ביאר הכא מי הוא העורף את העגלה ומשמע דרק האמירה היה בכהנים אבל העריפה הוא כמו שחיטה בקדשים דכשר בזר ואף דילפינן במס' סוטה (דף מז ע"ב) עריפה עריפה מחטאת העוף על מן העורף מ"מ על זה לא גמרינן דיהיה כמו מליקה דרק בכהן הוא והא דאמרינן במס' מנחות (דף יח ע"ב) ט"ו עבודות המסורות לכהנים וקחשיב עריפת עגלה והו' האמירה שהכהנים אומרים ואף שאומר עריפת עגלה הוא כמו שכתבו התוס' במס' סנהדרין (דף יב ע"א) דאומר עריפת עגלה בשלשה כתבו דהוא מדידה ועריפה לאו דוקא וה"נ קאי על האמירה ואף שזה לאו עבודה מ"מ קחשיב כאן בין העבודות המסורות לכהנים כמו דקחשיב שם ברכת כהנים בפנים ובהו"ץ אשר בהו"ץ לאו עבודה הוא ה"נ קאי על אמירה שאומרים בעת העריפה אבל עריפה שרי בישראל נמי ולא בעי כהן דוקא ודוק. כתר המלך שם

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

יט. ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים

הנחל שנערפה בו⁷⁸ העגלה אסור בזריעה ועבודה לעולם⁷⁹ שני' (שם פסוק ד) אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע, וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו⁸⁰ לוקה. ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים, שזה כמי שארג שם בגד או תפרו שאינה מלאכה בגוף הקרקע, לכך נאמר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע, מה זריעה בגופה של קרקע אף כל עבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע.

נ. זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה ואומרים ידינו לא שפכו את הדם... אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה)

בית דין של אותה העיר עם כל זקני העיר אפילו הם מאה⁸¹, הכל רוחצין את ידיהן שם במקום עריפתה של עגלה. ואומרים שם בתוך הנחל⁸² בלשון הקודש (שם פסוק ז) יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ, כלומר שלא בא לידינו הנהרג הזה ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה, והכהנים אומרים בלשון הקודש פָּפֹר לְעַמּוּד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר

⁷⁸ רמב"ם שם פרק י הלכה ט

⁷⁹ ירושלמי פרק עגלה ערופה מקום גיסתה ותפיסתה הרי אלו אסורים וכמה היא תפיסתה ד' אמות ר"ע אומר אומר אני שתפיסתה חמישים אמה יע"ש. משנה למלך שם. ורבינו העתיק הנחל דמשמע שהנחל כולו נאסר, ואם רבינו נתכוון להירושלמי היה לו לבאר כמה שיעור המקום, הן אמת שפשט הכתוב בדברי רבינו, והורידו זקני העיר ההיא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע, דמשמע דאנחל קאי. מעשה רקח שם

⁸⁰ ראיתי להרב מוצל מאש סי' נ"א דכ"ג ע"ג שכתב יש לחקור אם אותן הדברים שהם תולדות למלאכות האלו המוזכרים שם פ"ח מה' שבת אם הם גם בכלל הלאו של נחל איתן או לא וצריך עיון עכ"ל ובשער המלך שם דן בזה ביד ה' הטובה עליו.

⁸¹ אף על גב דמסיק בהוריות דכתיב "כל עדת ישראל", פירוש אפילו רוב מן העדה, וכן "הגוי כולו", פירוש רובם מתוך כולם. ויעיין באר שבע שתמה. אך הכוונה, דהיה צ"ל "הקרובה אל החלל", ועל העיר הוי קאי, ואז הוה מתוך כולו והוי ככולו, ורוב עדה ככל עדה ורוב הגוי ככל הגוי. אבל כאן כתיב "זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל", וקאי על הזקנים שהם קרובים, וכל אחד מהם קרוב. ומגיד מה גרם הרחיצה? שהם קרובים! לכן צריכים להיות כולם, שירחצו כולם ידיהם. ודוקא ארחיצה קפיד, אבל העריפה אין צריך להיות בכולם, וכן ברמב"ם, וזה ברור. ולפי זה יתכן אם היו בית דין שהוקמו אחר המציאה של החלל, אינם צריכים לרחוץ, דהמה אינם "קרובים אל החלל", רק העיר קרובה אל החלל, ורוב זקניה בכולם. משך חכמה שם פסוק ו

⁸² בספרי יכול יעלו מן הנחל ויאמרו ת"ל בנחל שתהא ענייתן ואמירתן בנחל. כס"מ שם

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסַּכַּת סוּטָה

פְּדִיתָ יְקָנוֹק וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוֹד יִשְׂרָאֵל, וְהוֹלֵכִין לֵהָן, וְהַקֵּב"ה מַכְפֵּר
עַל הַדָּם שֶׁנִּי וְנִכְפֵּר לָהֶם הַדָּם.